

Nr 125.

Av herr **Branting**, om ändrade strafflagsbestämmelser rörande upplopp och uppror.

Den praktiska tillämpningen av allmänna strafflagens nuvarande bestämmelser om upplopp och uppror (S. L. 10 : §§ 7—13) har givit vid handen, att stadgandena i sin nuvarande formulering rent tekniskt sett lida av väsentliga brister och lett till för rättskänslan stötande konsekvenser. Enligt eljest gällande normer avser straffet att komma det brottsliga uppsåtet till livs, men i förevarande paragrafer inträder straffbarhet utan något avseende å uppsåtet, ja, till och med då brottsligt uppsåt saknas. Straffet saknar i sådant fall varje etiskt berättigande. Straffminima äro dessutom opåkallat höga och binda domstolarna vid straffsatser, som i det enskilda fallet kunna framstå såsom oskäligen och onödigen. Till belysande av det sagda anføres:

Såsom brottsobjekt i dessa fall har strafflagen konstituerat det kollektiva begreppet »folkmängd». Upplopps- och upprorsbrott anses begångna av en »folkmängd» som förutsättes samla sig tillhopa och lägga visst uppsåt ådaga eller företaga sig vissa i lagen närmare beskrivna åtgärder. Om »folkmängden» så handlat, bliva samtliga personer i densamma individuellt ansvariga såsom upplopps- eller upprorsmän.

Den som varit med i folkmängd, vilken »lagt det uppsåt ådaga att med förenat våld sätta sig upp emot verkställighet av offentlig myndighets bud eller den till någon ämbetsåtgärd tvinga eller att för sådan åtgärd hämnas», dömes, om ej folkmängden skingrat sig på offentlig myndighets bud, såsom upprorsman till straffarbete från två månader till två år. Den återigen, som varit med i folkmängd, vilken visserligen icke lagt dylikt uppsåt ådaga, men i allt fall »stört lugnet och allmänna ordningen», dömes om skingring ej skett såsom upploppsman och blir straffet i detta fall, om någon i folkmängden »övergått till våld å person eller egendom» — t. ex. kastat sten mot polisen — straffarbete från två månader till sex år.

I praktiken bestå som regel dylika folkmängder av allehanda kategorier människor; där finnas i de flesta fall bl. a. sådana, som av en eller annan tillfällighet kommit in i folkmassan, som kanske passerat förbi och ej kunnat komma fram för trängseln, som av nyfikenhet hejdat sig,

innan alls några uppträden förekommit, minderåriga, äldre kvinnor, trygga och självmedvetna borgare, cykelbud o. dyl., om vilka man kan förstå att de icke hava något uppsåt att göra upplopp eller uppror av något slag.

Det föreligger en möjlighet och formell skyldighet att åtala vilken som helst av deltagarna i folkmängden, eller till och med att åtala samtliga kända deltagare. Detta läge har i praktiken medfört, att polismyndigheterna mer eller mindre godtyckligt utvälja ett antal deltagare i folkmängden och ställa dem under åtal. Härmed kan det hända och har hänt, att personer just av den ovannämnda, subjektivt sett fullständigt oskyldiga kategorin ställts under åtal. Förgäves invända och styrka dessa inför rätta, t. ex. att de av en ren händelse råkat komma med i folkmängden, som befunnit sig i deras väg; de dömas likväl med de andra.

Redan härmed möjliggör den nuvarande strafflagskonstruktionen, att i realiteten fullkomligt oskyldiga personer bliva ådömda stränga straff. Man invänder stundom i dessa fall, att vederbörande »få skylla sig själva», när de givit sig in i folkmängden. I betraktande av de mycket stränga straff, varom här är fråga, synes ett dylikt resonemang varken tillfredsställande ur skälighetens eller humanitetens synpunkter.

Polismyndigheternas möjlighet att godtyckligt utvälja svarandeparter ur folkmassan kan uppenbarligen också föranleda andra ur rättslig synpunkt förkastliga konsekvenser. Intet hindrar t. ex. att urvalet från polisens sida sker så, att man i främsta rummet åtalar personer, som man av en eller annan saken ovidkommande anledning vill »komma åt». Likaså har det visat sig, att systemet öppnat möjligheter till rent politiska aktioner, på så sätt att ur massan utväljas enbart personer, tillhörande viss politisk riktning. På denna väg kan sedan hela rättegångssaken givas politisk karaktär. Om samtliga de tilltalade äro exempelvis kommunister eller nationalsocialister, ehuru folkmassan till 98 % bestått av helt andra element, blir icke blott domen genom åtalets ensidighet stötande mot principen om allas likhet inför lagen, utan får dessutom hela rättegångs-ärendet en falskt opinionsbildande verkan.

Beträffande nu gällande straffskala lärer det vara nog att framhålla det stötande däri, att exempelvis en person, som haft oturen att stå i en stor folkmängd, från vars periferi några ynglingar kastat sten mot polisen, vid åtal måste ådömas straffarbete.

Ytterligare må påpekas en menlig följd av den stränga straffskalan i nu omförmälda paragrafer. Preskriptionstiden för här ifrågavarande brott blir tio år, där folkmängden »övergått till våld å person eller egendom», d. v. s. där t. ex. någon stenkastning förekommit. När som helst under denna tid ligger det i polismyndighetens hand att väcka talan.

I det föregående har antydningssvis framhållits de ohållbara konsekven-

ser, som följa av att straff kan ådömas den, som saknat varje brottsligt uppsåt, ävensom straffskalans ohanterlighet och rigorösa karaktär. Men när lagen så helt bortser ifrån de subjektiva brottsrekvisiten, borde rimligtvis den objektiva brottsbeskrivningen vara desto klarare och den straffbara situationens inträde desto otvetydigare. Så är minst av allt fallet.

För upplöpsbrottets konstituering erfordras, såsom nämnts, att folkmängden »ej skingrar sig på offentlig myndighets befallning, utan visar trotsighet däremot». Det torde numera knappast förekomma ett enda dylikt mål, utan att fråga uppstår, om skingringsbefallning givits eller ej, om den givits på behörigt sätt och av behörig person o. s. v. Obestämdheten och den möjlighet till fri prövning, som nuvarande bestämmelser medgiva, är påfallande och framgår av praxis. Vissa domstolar hava sålunda med skingringsbefallning jämställt mer eller mindre vaga trafikdirigerande åtbördor från polisens sida. I andra fall har man bortsett från den fysiska omöjligheten för en folkmassa att försvinna i samma ögonblick, som den överfalles med polissablarna och häri sett en trotsighet från folkets sida. Stundom har polisen opått låtit folk uppehålla sig på någon plats och därigenom tyst givit tillkänna, att polisen icke vidare vidhållit en långt tidigare given skingringsbefallning. Om polisen i sådant fall plötsligt skrider till att »rensa» platsen, utdömes stundom upplöpsstraff. I många fall har läget varit, att skingringsbefallning gjorts av någon på platsen varande poliskonstapel och har befallningen antingen icke alls uppfattats av folkmängden eller i vart fall blott uppfattats av de närmast stående.

De berörda frågorna hänföra sig till lagens avsaknad såväl av närmare bestämmelser om former för skingringsbefallningens givande som av varje antydan, att för straffbarhet skall krävas antagande, att den åtalade uppfattat eller känt till skingringsbefallningen.

Det må slutligen erinras därom, att professor Johan Thyrén i sitt »Förberedande utkast till Strafflag» beträffande »brott emot myndighet m. m.» *dels* för straffbarhet i varje fall kräver »uppsåt» hos den enskilde inculpaten att »med våld å person eller hot om sådant våld angripa allmänt organ», *dels* i följd härav avstått ifrån att konstruera brottet på grundval av en passiv ohörsamhet hos en folkmängd, vilken skulle hava tillsagts att skingra sig, *dels* slutligen väsentligen sänkt straffskalorna.

En partiell reform på nu berörda område synes av förhållandena påkallad. Att på detta område kanske under decennier avvakta en generell strafflagsreform låter sig icke försvaras. De under sista åren avkunnade, talrika upplöpsdomarna, grundade på en föråldrad lagstiftning, hava vållat mycken onödig oro.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen genom skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påyrka skyndsam reformering av nu avhandlade lagstiftning i ovanberörda avseenden, på grundval av det Thyrenska utkastets anförda principer.

Stockholm den 21 januari 1933.

Georg Branting.
